Jussi Rytkönen: Anekauppa ja omientuntojen sitominen palanneet kirkkoon

Oheinen teksti on kommenttipuheenvuoro, jonka pidin lauantaina (21.1.) Savonlinnassa alkaneen paikallisen seurakunnan ja Kallion seurakunnan yhteisessä reformaatioviikon tilaisuudessa. Kommentoin kirkkoherra Sammeli Juntusen esitelmää, jonka hän otsikoi "Reformaatiossa on kyse Jumalan sanasta".

2000-luvulla on julkaistu joidenkin historioitsijoiden pohdintoja siitä, mitä olisi tapahtunut, jos reformaatiota ei koskaan olisi ollut? Samankaltaisia ”entä jos” -tyyppisiä pikku esityksiä monesta muustakin historian vaihtoehtoisesta kulkumahdollisuudesta on helppo löytää internetistä.

Jos **Martti Luther** olisi vaiennettu Wormsin valtiopäivillä, emme olisi hänestä koskaan kuulleet. Hän olisi päättänyt päivänsä tekojaan katuvana munkkina tai muuna kirkonmiehenä, ja hänen muistonsa olisi häipynyt ajan virtaan. Kukaan ei olisi heittänyt pirua mustepullolla.

Maailmanhistoria olisi kulkenut toisin. Katolinen kirkko olisi nykyistäkin mahtavampi maailmassa. Tätä en sano jonkinlaisena pahana asiana. Uskonsodat, kenties monet muutkin sodat olisivat jääneet sotimatta. Tai sitten olisi sodittu jostakin muista syistä.

Pohjolan historiakin olisi kulkenut toisin. Koska raamatunkäännökset kansankielille ja monien kansankielien kehittyminen sivistyskieliksi olisi tapahtunut paljon myöhemmin, Suomen heimot olisivat kenties jo sulautuneet kielellisesti Ruotsin valtaväestöön. Ehkä tämäkin tilaisuus olisi ruotsinkielinen pyhimysjuhla, jossa kardinaalien **Sammeli Juntusen** ja **Teemu Laajasalon** johdolla kiiteltäisiin Kaitselmusta siitä, että Suomen kansa sai kerran armon tulla katoliseksi.

Onko kirjoitettava uusi kirkko-oppi ja omaksuttava vähemmistöidentiteetti?

Todellisuudessa näin ei tietenkään olisi käynyt. Martti Lutherin nosti esiin aika: ellei reformaatiota olisi aloittanut 1500-luvun alussa tämä saksalainen munkki, sen olisi ennemmin tai myöhemmin tehnyt joku toinen. Reformaation imu oli valtava, kuten Sammeli Juntunen äsken kuvaili.

Sammeli Juntunen kyseli esityksessään myös sitä, voisiko ”tämä”, siis kaiketi Lutherin uudistava työ, onnistua nykyisin. Kysymyksen taustalla lienee oletus siitä, että kirkko kaipaa ydinasioittensa kirkastamista.

Kuten Juntunen esityksensä loppupuolella kuvaili, reformaatioajan ihminen uskoi Jumalan olemassaoloon ja hyväksyi yleisesti kristinuskon suuren kertomuksen: Jumala tuli ihmiseksi Jeesuksessa, kuoli meidän syntiemme tähden ristillä. Kaikki se tunsivat ja hyväksyivät.

Tänään on toisin. Kristinoppia ei suomalaisten keskuudessa tunneta kuten ennen, eikä sen oppeja pidetä niin tosina kuin ennen. Tässä tietenkin oletamme, että kyselytutkimuksilla kyetään tavoittamaan jonkinlainen todellinen kuva siitä, mitä mieltä ihmiset, kirkon jäsenet ovat.

Mutta oli aika, että moni osasi *Vähän Katekismuksen*, ehkä myös kristinopin jopa ulkoa.

On myös kovaa dataa. Kirkon jäsenmäärä vähenee ja myös kasteiden määrissä on huolestuttavia trendejä, ainakin alueellisesti. Aikanaan tästä kaikesta seuraa kirkon näkökulmasta uusia ongelmia. On tehtävä valintoja. Kehitämmekö uutta kirkko-oppia, vähän anglikaaniseen tai Venäjän ortodoksisen kirkon tyyliin, jossa kirkon muodollinen jäsenyys ei enää olekaan tärkeää, pikemminkin se, että on joskus tullut kastetuksi ja että ainakin asenne kirkkoa kohtaan on kohdallaan? Vai opetellaanko uutta vähemmistöidentiteettiä, joka esimerkiksi Helsingissä on joillakin alueilla jo totta – tätä asiaa nyt kuitenkaan suurentelematta.

Nykysuomalainen harhailee elämässään markkinahenkisen kapitalistisen kulutuskulttuurin ja piilososialistisen, himoverottavan ja kontrolloivan holhousvaltion kaksinkertaisissa kahleissa. Hän luulee itseään vapaaksi ja riippumattomaksi, vaikka hän sisäisesti ja henkisesti on kaikkia edeltäviä sukupolvia kahlitumpi. Tätäkin Sammeli Juntunen kosketteli.

Tällaisen synkistelyn yhteydessä on kuitenkin painotettava, että ihmisen osaan Jumalan luomana olentona on *aina* voinut kuulua myös vierauden, ulkopuolisuuden, muukalaisuuden kokemusta maailmassa. *Siinä suhteessa* elämämme on varmaan sellaista kuin ennenkin.

Anekauppa ja omientuntojen sitominen ovat palanneet kirkkoon

Jotakin reformaatioaikaan yhdistävää omassa ajassamme kyllä on. Luterilaista kirkkoamme ja kenties koko eurooppalaista protestanttisuutta vaivaa tänään identiteettikriisi. Taustalla on koko kulttuurin muuttuminen ja lopulta tiettyjä globaaleja trendejä, tapahtumia ja voimia, jotka viimeisen sadan vuoden aikana ovat järkyttäneet länsimaisen ihmisen kokemusta olemassaolosta.

Martti Luther korosti pelastusta yksin armosta, yksin uskosta ja yksin Kristuksen tähden. Hän vastusti anekauppaa ja kirkon valtaa ylitse kristityn ihmisen omantunnon. Haluaisin kysyä, ovatko molemmat hiipineet kirkkoomme takaisin, valepuvussa tietenkin, mutta eivät aivan pyytämättä tai yllättäen.

Jotta tämän päivän suomalainen luterilainen kävisi julkisuudessa vakavasti otettavasta kristitystä, hänen on ennen kaikkea suoritettava nyt vaadittavat poliittiset ja moraaliset uhrimenot. Tässä mukauttamisen paineessa minulle tulee mieleen **Aldous Huxleyn** dystopian *Uljas uusi maailma* pulloissa syntyvien ihmisalkioiden ja pienten lasten ”olouttaminen”.

Poliittisesti korrektin ja kelvollisen kirkon jäsenen olisi hyväksyttävä se, että Raamatun ymmärtäminen oikein on eri aikoina vaihtelevaa ja korostetusti aina tulkinnasta kiinni.

No, tietysti Raamattua *pitääkin* tulkita ja *on aina* tulkittu. Kaikki me sitä teemme. Silti kirkollista menoa seuratessa näyttäisi joskus siltä, että tiukan paikan tullen likipitäen *kaikki* Raamattuun vetoaminen olisikin vain tulkintaa ja siksi siitä voidaan olla eri mieltä. Poikkeuksena toki aina kulloinkin poliittisesti ajankohtaan sopiva aines, joka voi sitten olla hyvinkin normatiivista. *Sellainen* muinainen Raamatun sana ei kumma kyllä ole vanhentunutta eikä aikaan sidottua – jos se niin sanotusti sopii pirtaan.

Ongelma on, että kaikki tämä on hyvin lakihenkistä. Pakko hengellisyydessä on ankaraa lain saarnaa, samoin pakko suvaita mitä käsketään, vaikka vastoin omantunnon ääntä. Reformaatioaikaan viitaten, olemmeko me tosiaan uudenlaisten hengellisten sääntöjen kahleissa?

Vaikka Totuutta isolla T:llä kirkon identiteettikriisin keskellä ei enää olisikaan, kunnon kansalaisen kirkon jäsenenä olisi tänään kuitenkin kumarrettava niitä uusia ”pyhimyksiä”, uusia loukkaamattomia asioita, joita kansankirkkomme sivualttareille tuodaan palvontamenoja varten: hänen on vain suvaittava sitä, mitä päivän trendi kulloinkin suvaittavaksi käskee.

Martti Luther halusi jokaisen lukevan Raamattua itsenäisesti, ilman kirkollisen vallan interventioita. Mutta tokkopa Luther silti ajatteli niin, että Raamattua tulkitsemalla voitaisiin legitiimisti päätyä melkein mihin tahansa lopputuloksiin. Luterilaisessa kirkossa ei ole paavin kaltaista opetusvirkaa, joka Raamatun tulkintaa ohjeistaisi. En minäkään kaipaa sellaista. Mutta olisiko tässä asiassa silti modernin reformaation aihetta meille? Eli että Raamattu todella on Jumalan sanaa, ihan aikuisten oikeasti Jumalan ilmoitusta.

Me emme synny ateisteina

Sammeli Juntunen kiinnitti esityksessään huomiota siihen, että nykyisin meidän olisi kristittyinä entistä enemmän opetettava sitä ja puhuttava älyllisellä tasolla myös siitä, että Jumala oikeasti on olemassa.

Varmaan jossakin määrin ja joidenkin kanssa, kyllä. Itse ajattelen, että myös meissä nykyisissä ihmisissä uinuu kuitenkin luonnollinen Jumalan tuntemus. Sitä on vaikeaa meistä juuria. Emme me synny ateisteina ja taju meitä suuremmista voimista ihmisessä edelleen on. Tämä on varmasti kasvatuskysymys, mutta ei pelkästään sellainen. Kyse on jostakin, jonka Jumala on luomisessa ihmiseen istuttanut.

Mutta toki on niin, että moderni ihminen ei välttämättä osaa käyttää Jumala-tietoisuudestaan oikeita nimiä. Siksi meidän olisi sitkeästi julistettava nimenomaan persoonallisen, kolmiyhteisen Jumalan olemassaoloa. Tämä on tärkeää, koska kilpailevista selityksistä ei nykymaailmassa ole mitään pulaa.

Hyvin mielenkiintoinen ja mielestäni totuudellinen on Sammeli Juntusen ajatus siitä, että armosta puhuminen ei mene kunnolla perille, ellei ihminen ensin tiedä, mihin armo perustuu. Modernin ihmisen mahdollisesti tuntema epämääräinen paha olo ei ehkä todella helpotukaan sillä, että hänelle julistetaan armoa selittämättä ensin, että sinä olet syntinen, mutta Jeesus Kristus kuuluu olevan syntisten Vapauttaja. Tätä voisi havainnollistaa niin, että jos me nykyisin julistamme, että ”vastaus on Jeesus”, niin ihminen kysyy aivan oikeutetusti, ”mikä on se kysymys”?

Kirkon pitäisi pysyä kirkkona

Reformaatiota tarvitsemme siinä mielessä, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon itseymmärrys pysyisi *kirkkona*.

Olette ehkä kiinnittäneet huomiota siihen, että esimerkiksi monien kirkkomme näkyvien puhuvien päiden suusta kuulemme tänään aika paljon puhetta sellaisista asioista kuin *oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet, tasa-arvo, eettisyys ja ympäristökysymykset*?

Älkää nyt käsittäkö minua väärin. Nämä ovat hyviä ja merkittäviä asioita. Totta kai näistä täytyy voida puhua kirkossakin julkisesti.

Kuitenkin tuntuu siltä, että puhe Jumalasta, Isästä, Jeesuksesta ja Pyhästä Hengestä, synnistä, parannuksesta ja lähetyksestä, kuolemasta, tuomiosta ja iankaikkisuudesta on kirkonmiehille ja –naisille nykyisin julkisuudessa entistä vaikeampaa. Mutta eikö tämä olisi juuri sitä erityisosaamista, josta puhuu vain kirkko? Olemmeko uudenlaisten sääntöjen alla?

Viittaan tässä myös Joensuun ortodoksiprofessorin **Serafim Seppälän** viimesyksyineen esitelmään Espoon synodaalikokouksessa. Professori totesi siellä, että virallisesti luterilaisuus perustuu Raamattuun ja tunnustukseen, mutta niihin ei kirkon julkisuuspuheessa juuri vedota. Sen sijaan hänestä näytti siltä, että luterilaista kirkkoa ohjaavat ennen kaikkea vetoaminen *tasa-arvoon, ihmisoikeuksiin* ja *oikeudenmukaisuuteen*. Raamattua ja tunnustusta voidaan sitten käyttää näiden varsinaisten premissien eräänlaisena havaintomateriaalina.

Ihmisoikeudet, tasa-arvo, suvaitseminen, yksityisautoilun välttäminen, roskien lajittelu ja metsien suojelu ovat oikeasti tärkeitä asioita. Kyllä minäkin yritän käyttää joukkoliikennettä aina kun se on järkevää. Tulin tännekin junalla.

Mutta eräässä mielessä näistä asioista puhuvat kaikki. Toki kirkonkin pitää voida ottaa näihin asioihin kantaa. Mutta ovatko nämä asiat autuuden ehtoja? Niistä voi helposti tulla myös sellaisia.

Jos kirkon ääni julkisuudessa on *vain* tai *lähinnä* ihmisoikeuksien ja tasa-arvon ääni, on olemassa vaara, että 500 vuotta reformaation jälkeen kirkko ja sen itseymmärrys näyttäytyvät julkisuudessa ainoastaan erilaisia hyvinvointivaltiota täydentäviä palveluja tuottavana instituutiona, tai kansalaisjärjestönä. Sellaisesta saa toki julkisuudessa pisteitä ja hyväksyntää. Kukapa nyt vastustaisi hyvän tekemistä. En minä ainakaan. Mutta se olisi merkillinen, riisuttu, yksipuolinen ja vääristävä kuva *kirkosta*.

Jos se yhtään lohduttaa, ilmiö ei ole vain suomalainen. Se on ainakin yleispohjoismainen.

Luterilaisen teologisen näkemyksen mukaan kristityillä ei voi olla erityistä muita parempaa kristillistä etiikkaa. Tästä tosin voidaan ilmeisesti olla myös eri mieltä. Sen sijaan luterilaisuus liittyy luonnollisen lain myötä siihen tolkun ihmisten jakamaan käsitykseen oikeasta ja väärästä, jonka perusteella yhteiskuntaa muutenkin rakennetaan ja lait säädetään.

Mutta jos näin on, sitä suuremmalla syyllä kirkon kannattaa miettiä, mihin se vähenevät resurssinsa kohdistaa, millä kärjellä se ikään kuin hyökkää, vaikka kaikki kirkon elämän osatekijät olisivatkin mukana.

Kirkon ainoa *oma* asia on evankeliumi. Sitä ei julista kukaan muu maailmassa.

Evankelis-luterilainen kirkko on suomalaisten paras ystävä

Kaiken sanotun jälkeen haluaisin silti vielä muistuttaa, että Suomi on edelleen hyvin kristillinen maa ja kansa, ja kirkolla on tälle kansalle suuri merkitys. Lähes kaikki suomalaiset on kastettu ja useimmat lapset edelleen kastetaan. Sitten heidät opetetaan ja useimmat meistä siunataan maan poveen kristillisen menoin, ja mitä kaikkea siinä välillä tapahtuukaan. Kirkkoon kuuluu kansan suuri enemmistö.

Seurakunnat toimivat arkista ja pyhää työtään tehden kaikkialla Suomessa. Kirkolla lienee maailman kirkkojen kaikkein koulutetuin työvoima ja globaalissa vertailussa aivan loistavat resurssit melkein vaikka mihin. Kirkon yhteiskuntasuhteet ovat kunnossa. Evankelis-luterilainen kirkko on suomalaisten paras ystävä ja niin haluaisin toivoa, myös kansamme turvapaikka silloin, kun ne pahat päivät ihmiselle tulevat.

Reformaation 500-vuotisjuhlan aikana kirkon pitäisi minun mielestäni luottaa itseensä, eli omiin kastettuihin jäseniinsä. He ovat kirkko. Organisaationa ja regimenttinä kirkon pitää myös rakastaa tätä kansaa, jakaa sen ilot, surut ja kohtalot ja antaa sille toivoa. Vaikka edellä kuvattuja vaikeuksia, kristillisestä perinteestä vieraantumista ja kirkon ydintä uhkaavaa hämärtymistä toki esiintyy, ei peli tässä maassa ole millään tavalla menetetty.

Kirkon jäsenmäärä voi pienentyä ja sen resurssit heikentyä. Me elämme nyt vaikeaa aikaa, mutta emme lainkaan vaikeinta aikaa, mitä kristinusko on kokenut ja eri puolilla maailmaa parhaillaan kokee.

Jos kirkko pitää itsensä kirkkona, kaikki on kunnossa ja tulevaisuus on hyvä, niin kauan kuin Jumala niin tahtoo. Uskon, että Martti Lutherkin haluaisi uskoa siihen.